

MILE BOGOVIĆ

DVA PISMA PAVLA RITTERA VITEZOVIĆA I JEDNO MARKA MESIĆA

Mile Bogović
Sakralna baština
HR 51270 Senj

UDK:886.2-6:929 Vitezović:929 Mesić
Stručni člank
Ur.: 1994-12-02

3. svibnja 1693. Pavao Ritter Vitezović uputio je pismo papinu državnom tajniku, kojemu je priložio i pismo upućeno papi Inocentu XII. Iz pisama doznajemo o vjerskim prilikama u krajevima Like i Krbave oslobođenim od Turaka.

O prilikama i stanju u Lici i Krbavi nakon oslobođenja Propagandu izvještuje u svom pismu od 24. veljače 1695. i svećenik Marko Mesić.

Autor, u transkripciji i prijevodu na hrvatski jezik, objavljuje sva tri pisma.

Dr. Josip Burić dostavio mi je dva pisma Pavla Rittera Vitezovića, koja se čuvaju u Povijesnom arhivu Zbora za evangelizaciju naroda, koji se prije zvao Zbor za širenje vjere (*Congregatio de Propaganda Fide*). Prvo je Vitezović uputio papinu državnom tajniku (br. I). Tom pismu priložio je drugo, koje je poslao samom papi Inocentu XII. (br. II). Iz tih pisama vidimo da je Vitezović vodio brigu i o duhovnim potrebama oslobođenih krajeva Like i Krbave, što dosadašnji njegovi biografi nisu uočili. Također se nazire da je on dobio od crkvenih oblasti posebno zaduženje u svezi s pokršćanjivanjem oslobođenih krajeva Like i Krbave, ali da tu svoju dužnost još nije mogao u cijelosti ispuniti. U pismu upućenom papi obećava da će u tom smislu sve potrebno temeljito ispitati i o svemu izvjestiti nadležne u Rimu.

Izvješće s njegovim potpisom, u kojem bi bili rezultati spomenutog ispitivanja, nije pronađeno, ali su nam poznata dva izvješća koja kao da odgovaraju na zadatak kakav je dobio Vitezović. Prvo je izvješće popa Marka

Mesića od 24. veljače 1695., a drugo je nepotpisano iz 1696., koje se pripisivalo biskupu Sebastijanu Glaviniću. Mesićevo izvješće nije do danas objavljivano, pa ga ovdje prilažemo (br. III), a ono iz 1696. već je objavljeno.¹ Vitezović je, bez sumnje, mnogo puta prošao Liku, i neslužbeno i u službenim povjerenstvima, o čemu svjedoče i njegovi kartografski radovi.²

Pavao Ritter Vitezović

I

Pavao Ritter Vitezović moli papina državnog tajnika da preda papi
priloženo pismo

(Arhiv Propagande, Scritt. rif. nelle Congreg. generali, vol. 515, f. 270)

Emmentissime Celsissime Princeps, Domine Domine Patronè gratiosissime:
Officio meo ex Liceae partibus satisfacere, ob plurima etiam durissima illic
negotia, pauco tempore moratus, non potui; obiter eas cum commissione regia

¹ U časopisu *Croatica christiana periodica* XV (27), Zagreb, 1991., str. 117.-128.

² Mirko Marković, Pavao Ritter Vitezović kao kartograf, *Senjski zbornik*, 1, Senj, 1965., str. 160.-164.

visi, defectum circa divinum cultum et animarum curam plurimum vidi, ubi profectus maximus esse posset. Id Sanctissimo Domino Nostro representare, et opem a Sanctitate Sua implorare cupiens, annexas gratioso favori et patrocinio Eminentiae Vestrae promovendas demisse commendo: Quod cum Bonum Ecclesiae publicum concernat, optatum in eo Eminentiae Vestrae patrocinium, et Clementissimam Suae Sanctitatis annuentiam obtenturum me praestolor, omniaque a Caelo et Mundo fausta dum vovere non desino, permaneo ad aras, Eminentiae Vestrae humillimus Devotissimus Servus E(ques) Paulus Ritter manu propria. Zagrabiae 3. Maij 1693.

I

Uzoriti i uzvišeni Gospodaru, najmilostiviji Gospodine Gospodine zaštitniče!

Svojoj dužnosti koju imam za ličke krajeve, gdje sam kratko vrijeme boravio, zbog mnogih i teških poslova nisam mogao zadovoljiti; usput sam ih s kraljevskim povjerenstvom pogledao, uočio s obzirom na bogoštovlje i skrb za duše nedostatke, gdje se može najveći napredak očekivati. Želeći to predstaviti našem Najsvetijem Gospodinu i zamoliti pomoć Njegove Svetosti, zdušno se preporučujem naklonosti i zagovoru Vaše Uzoritosti da mu preda priloženo (pismo). Jer, za ono što je za opće dobro Crkve, očekujem da ću dobiti Vaš željeni zagovor i najmilosrdniju podršku Njegove Svetosti; i dok ne prestajem moliti za svako dobro nebesko i zemaljsko, ostajem odani,

Vaše Uzoritosti

najponizniji i najvjerniji sluga,
vitez Pavao Ritter, svojom rukom

Zagreb, 3. svibnja 1693.

II

Pavao Ritter Vitezović, podžupan i kapetan Like i Krbave, piše papi
Inocentu XII. o vjerskim prilikama u Lici i Krbavi
(Arhiv Propagande, Scritt. rif. nelle Congreg. generali, vol. 515, f. 271-273v)

Beatissime Pater, Domine Domine Sanctissime.

Licae, Corbaviaeque provinciam, nec non Carlobagi districtum, loca novissime a Turcis recuperata, ijs etiamnum arctissime contermina, plerique baptisati Turcae, Catholicis nostris et Graecanicis immixti, templis, aris et sacerdotibus destituti, incolunt; unde plurimus Divini cultus et Ecclesiae aedificatio, animarumque profectus negligitur. Proinde, cum locorum illorum tam in saecularibus incumbat, quam in spiritualibus commissa mihi sit cura,

Sanctitati Vestrae de genu supplico, dignetur paterna sui commiseratione ex nationalibus Religiosis unum alterumve probum ac exemplarem virum, (f. 272v:) pro seminando Verbo Dei eo Missionarium ordinare, copiosam profecto messem brevi tempore collectura. Tali enim zelo pro Fide nonnulli ex neobaptisatis feruntur ut etiam martyrium pro ea subire incipiant. De quibus quantocyus inquisiturus, rei meritum Sanctitati Vestrae transmittam. Quam Deus aeternis Mundi et Coeli felicitatibus be(n)e(dica)t. Ita orat Sanctitati Vestrae humillimus subjectissimus cliens E(ques) Paulus Ritter, Comitatum Licae et Corbaviae Vicecomes et Capitaneus manu propria. Zagrabiae 3. Maij 1693.

II

Preblaženi Oče, Gospodine Gospodine Sveti!

Pokrajinu Liku i Krbavu te karlobaški okrug, mjesta koja su u novije vrijeme oslobođena od Turaka, ali su neposredno uz njihovu granicu, nastavaju mnogi pokršteni Turci, pomiješani s našim katolicima i pravoslavicima, bez crkava, oltara i svećenika. Tako se zanemaruje najviše bogoštovlje, izgradnja Crkve i korist duša. Budući da mi je povjerena briga za ta mjesta kako u svjetovnim tako i u duhovnim pitanjima, ponizno molim Vašu Svetost da se svojom očinskom skrbi udostoji odrediti jednoga ili drugoga iskusna i primjerna redovnika za misionara da sije Riječ Božju, što će ubrzo požnjati obilnu žetvu. Naime, takvom su revnošću za vjeru neki od novokrštenih nošeni da počinju za nju i mučeništvo podnositi. To ću što prije ispitati i vjerno prenijeti Vašoj Svetosti, koju neka Bog blagoslovi zemaljskim i nebeskim darovima. Tako moli

Vaše Svetosti

najponizniji i najpodložniji šticićnik

vitez Pavao Ritter, podžupan i kapetan
županije Like i Krbave, vlastitom rukom

Zagreb, 3. svibnja 1693.

III

Izvještaj popa Marka Mesića o Lici i Krbavi poslije oslobođenja od Turaka
(Arhiv Propagande, Scritt. rif. nelle Congreg. generali, vol. 521, f. 166-167)

Comitatum Licae et Carbaviae genuina descriptio, prouti potest moderno tempore observari.

Comitatus Licae in longitudine extendit se quindecim milliaribus germanicis circiter, si non ultra; incipiendo ab Arce Kossin usque ad Popine, et Zvonigrad. Et in latitudine tribus, et in aliquibus locis parum minus, in quo comitatu olim plurima Arces, castella, et Curiae Nobilium fuerunt. Inter quas hae

infra scriptae principaliores sunt. Kossin, Osztervicza Hottes, Bogdanich, Novi, Gospich, Rajczich, Badan, Poczitel, Ribnik, Medak, Raduch, Lovinacz, et hae ex parte Montis Marini: aliae sequentes ex alia parte Campi, Perussich, Schitar, Siroka Kula, Grebenar, Budak, Zubar, alia Ostervicza, Bellaj, Barletta, Vrebacz, Illynczi, Pauloviczi, Mogorich, Parczichi, Komich, Graczacz, Zvonigrad, et plures aliae, quarum cognomina usque ad reditum in Likam nominare non possum.

Comitatus Corbaviae in longitudine extendit se circa duodecim milliaria, et in latitudine duo, et in aliquibus locis plus; incipiendo a Perussich diruto, Cernovacski, Turianski, Prozoracz, Farkassich, Bunich Pissuch, Podlapaczie Udbinia, Kuriak, et aliae plures, quarum cognomina nominare non possum, usque ad reditum meum in Likam. Hoc tamen semper dicebatur, quod in his duobus Comitatus ultra septuaginta Arces, Castella, et Curiae Muratae Nobilium fuerunt, et plures Ecclesiae, quae omnes a Turcis dirutae et ruinae sunt.

In Comitatu Carbaviae nullus propter metum turcarum inhabitat, excepta vigilia, quae in Prozoracz, Bunich, Pissacz, et Udbina defacto semper permanere debet, et in Udbinia 40 homines, in alijs in unoquoque decem, qualem comitatum mons magnus (f. 166v:) Plisivicza dictus, dividit a Bihaczio, et eiusdem comitatu, ex quo tam eques, quam pedes quattuor horis Bihaczium pervenire potest.

Comitatum Like et Corbaviae dividit per totam longitudinem mons croatice Szridnia gora dictus, et idem in Superiori parte, excepta vigilia viginti hominum, quae continuo in Graczacz permanere debet, desertus manet, et in inferiori parte etiam exceptis his sequentibus.

In **K o s s i n** inhabitant 80 domus Christianorum, et 100 Schismaticorum.

In **P e r u s s i c h** 60 Neo christianorum, quod distat a Kossin duobus milliaribus germanicis.

Sub **O s t e r v i c z a** et **H o t t e s** 90 domus christianorum, quod uno milliari a Perussich distat, et eosdem dividit fluvijs magnus Lika dictus.

In **B u d a k** 30 Neochristianorum, et 15 antiquorum christianorum quod distat a Perussich et Hottes uno milliari germanico.

In **S i r o k a K u l a** 12 Neochristianorum, et 30 Scismaticorum, quod distat a Budak et Perussich uno germanico milliari.

In **B e l l a j** 30 Neochristianorum et 30 Scismaticorum, quod distat a Budak et Siroka kula uno bono germanico milliari

In **V r e b a c z** 30 Scismaticorum, quod distat a Bellaj uno germanico milliari.

In R i b n i k 10 Neochristianorum et 30 Scismaticorum, quod distat a Bellaj medio milliari germanico et a Vrebacz plus.

In M e d a k 30 Scismaticorum, quod distat a Ribnik uno germanico milliari.

In N o v i, qui iacet sub monte marino in via, qua itur ex Lika ad mare versus Carlobagum habitant 36 domus Neochristianorum et 60 Christianorum scismaticorum quod distat a Bellaj et Budak uno bono et magno milliari germanico, quae loca varij fluvij dividunt.

(f. 167:) In omnibus his locis nulla datur defacto Ecclesia, neque campana, multo minus calices et alia necessaria, neque domus pro Religiosis, ubi ad minimum pro instruendis his Neochristianis necessarij sunt quattuor sacerdotes continuo ibidem permanentes, et si haberi possunt duo Patres Capucini, uti est Reverendus Pater M a r i n u s Segniensis et Reverendus Pater I s i d o r u s Briniensis, qui eiusdem Patriae et populi linguas sciunt, magnum sane profetum (sic) in illa patria facere possent.

Hi duo comitatus cum parte marina, si more debito impopulabuntur, ad minimum sex millia domurum ibidem collocari possent, et omnibus necessarijs ad sustentationem et victum suo tempore contentari praeter vinum, quod ibidem non crescit.

Comitatus Carbaviae parti inferiori vicinissimum Bihachium est, quod distat quattuor horarum itineris ab eodem parti vero superiori Vacup et Ostervicza, quae tantumdem distant, quantum Bihaczium in parte inferiori, in quo Comitatu Udbinia fuit Metropolis, et in Comitatu Likae Bellaj, in partibus maritimis Carlobagum.

In Confinio Segniensi, Ottocziensi, et modo in comitatu Like plures dantur scismatici, quam christiani, qui habito per gratiam Divinam Bihaczio, omnes ad fidem christianam sublatis eorum calugeris et sacerdotibus facile converti possent. Scriptum Tersacti 24 Februarij 1695. Presbyter Marcus Messich Missionarius in Lika.

III

Vjerni opis Like i Krbave, koliko se može razvidjeti u današnje vrijeme³

Po duljini Lička županija proteže se oko petnaest njemačkih milja, ako ne više, počevši od utvrde Kosinj do Popine i Zvonigrada. A u širinu tri, a u nekim mjestima i nešto manje. U toj županiji nekada je bilo više utvrda, kaštela i plemićkih dvoraca. Među glavnijima su niže popisani: Kosinj, Ostrovica, Hoteš.

³ Za ovo izvješće također zahvaljujem dr. Josipu Buriću.

Bogdanić, Novi, Gospić, Rajčić, Badanj, Počitelj, Ribnik, Medak, Raduč, Lovinac, - što su sa strane Morskog Brda⁴. Drugi slijede s druge strane Polja: Perušić, Šćitar, Široka Kula, Grebenar, Budak, Zubar, druga Ostrovica, Belaj, Barlete, Vrebec, Ilinci, Pavlovci, Mogorić, Parčići, Komić, Gračac, Zvonigrad, i mnoge druge kojih imena prije povratka u Liku nisam u stanju navesti.

Županija Krbava proteže se u duljinu na oko dvanaest milja, u širini dvije, a na nekim mjestima više; počevši od srušenog Perušića, tu su Crnovački,⁵ Turjanski, Prozorac, Farkašić, Bunić, Pišać, Podlapče, Udbina, Kurjak, i mnoge druge kojih imena nisam u stanju navesti dok se ne vratim u Liku. Uvijek se ipak govorilo, da je u tim dvjema županijama bilo preko sedamdeset utvrda, kaštela i zidanih plemićkih dvoraca, kao i mnoge crkve, što su sve Turci srušili i pretvorili u ruševine.

U Krbavskoj županiji zbog straha od Turaka nitko ne stanuje, izuzev straža koje zapravo trajno trebaju boraviti u Prozorcju, Buniću, Pišaću i Udbini, i to u Udbini 40 ljudi, u svakom drugom mjestu po deset. Tu županiju dijeli od Bihaća Veliko brdo zvano Plješevica, i iz te se županije može doći do Bihaća, bilo na konju bilo pješke, za četiri sata.

Županije Liku i Krbavu dijeli po čitavoj duljini brdo hrvatski zvano Sridnja gora. Gornja Lika je pusta, izuzev straže od dvadeset ljudi koja treba boraviti u Gračacu. To isto vrijedi i za Donju Liku, izuzev sljedećeg:

U Kosinju nalazi se 80 kuća kršćana i 100 shizmatika.

U Perušiću 60⁶ novih kršćana, koji je udaljen od Kosinja dvije njemačke milje.

U Ostrovici i Hotešu 90 kršćanskih kuća, što je milju udaljeno od Perušića, a dijeli ih velika rijeka koja se zove Lika.

U Budaku, koji je udaljen od Perušića i Hoteša jednu njemačku milju, 30 novih kršćana i 15 starih kršćana.

U Širokoj Kuli, udaljenoj od Budaka i Perušića jednu njemačku milju, 12 novih kršćana i 30 shizmatika.

U Belaju, udaljenom od Budaka i Perušića jednu njemačku milju, 30 novih kršćana i 30 shizmatika.

U Vrepcu, udaljenom od Belaja jednu njemačku milju, 30 shizmatika.

U Ribniku, udaljenom od Belaja pola njemačke milje, a od Vrepa više, 10 novih kršćana i 30 shizmatika.

⁴ Valjda Velebita.

⁵ Valjda Trnovac.

⁶ Misli se na broj kuća, iako Mesić to ovdje i u daljnjem tekstu izričito ne kaže.

U Metku, udaljenom od Ribnika jednu njemačku milju, 30 shizmatika.

U Novom, koji leži pod Morskim brdom, na putu koji ide iz Like do mora prema Karlobagu, nastavaju 36 kuće novokršćana i 60 shizmatičkih kršćana. Udaljen je od Belaja i Budaka dobru njemačku milju, a naselja dijele mnoge rijeke.

U svim tim naseljima zapravo nema nijedne crkve ni zvona, a još manje kaleži i drugo što je potrebno, niti kuća za redovnike, gdje je u najmanju ruku za pouku novih kršćana potrebno da ondje četiri svećenika trajno borave, a ako bi bilo moguće, dva fratra kapucina, kao što je prečasni otac Marin Senjanin i prečasni otac Izidor Brinjanin, koji su iz iste domovine i znaju govor naroda, mogli bi imati u onim krajevima veliki uspjeh.

Te dvije županije s primorskom stranom, kad bi se naselile na uobičajeni način, mogle bi ondje smjestiti najmanje 6 tisuća kuća, i mogle bi biti zadovoljene svim onim što je potrebno za uzdržavanje, izuzev vina koje ondje ne raste.

Županija Krbava u donjem je dijelu veoma bliza Bihaću, od kojeg je udaljena četiri dobra sata; u gornjem je jednako udaljena od Vakufa i Ostrovice koliko u donjem od Bihaća. Glavno mjesto je u toj županiji bila Udbina, u Lici Belaj, a u primorskim krajevima Karlobag.

Unutar senjskih i otočkih granica, kao i u Ličkoj županiji, nalaze se mnogi shizmatici, koji bi se, kao i kršćani u Bihaću, kad bismo ga milošću Božjom stekli, lako mogli obratiti na kršćansku vjeru kad bi se uklonili od njih kaluđeri i njihovi svećenici.

Pisano na Trsatu, 24. veljače 1695.

Svećenik Marko Mesić, misionar u Lici

Due lettere di Pavlo Ritter Vitezović e una di Marko Mesić

Riassunto

Vengono pubblicate due lettere di Paolo Ritter Vitezović dell'anno 1693., scritte dal medesimo al Segreterio di Stato ed al Papa. Queste lettere rivelano l'attività di Vitezović anche nei riguardi di cura pastorale dei comitati Lika e Corbavia, recentemente riconquistati dal potere Turco. Viene pubblicata anche una relazione di Marco Mesić, missionario in quelle parti, perché sembra molto vicina al compito preso da Vitezović davanti alla Curia Romana.